

ANMELDELSER

WILHELM MUNTHE: *Professor Ludvig Daae. En Minnebok.* Oslo 1944. (Cammarmeyers Boghandel.) (174 S.)

„Først og fremst å tørke glemselens støv av et av de merkeligste studie-hoder i Norges lærde anegalleri“ – saaledes formulerer Overbibliotekar Wilhelm Munthe med en særdeles heldig Vending Programmet for den „minnebok“, han har villet skrive om den norske Historiker Ludvig Daae (1834–1910). Endnu findes der enkelte her i Danmark, der har bevaret et tydeligt Indtryk af den temperamentsfulde, grundlærde Humanist, men deres Tal bliver Aar for Aar mindre og mindre, og i hans Hjemland har Daaes yderliggaaende politiske Standpunkter og Virksomhed bidraget til at kaste et Glemselens Slør over hans videnskabelige Fortjenester og – ikke helt uden hans egen Skyld – fortegnet Billedet af hans Personlighed i Retning af det karikerede.

Det maa da siges at være en virkelig frugtbar Opgave at ville opfriske Mindet om den gamle Hædersmand for at se ham i et mere retfærdigt Lys. Man læser heller ikke ret længe i den vakre lille Bog, førend man mærker, at Wilhelm Munthe aabenbart har været den rette Mand til at skrive denne – han har forstaaet Daae ud fra en dyb menneskelig Sympati, og uden at lukke Øjnene for hans Svagheder formaar han at give en Profiltegning, der virker lige saa tiltrækkende som sand. Man faar Indtrykket af, at Munthe i flere Henseender maa være kongenial med Daae, og for Bogen betragtet som Kildeskrift er det af uvurderlig Betydning, at Forfatteren som Underlag for sin Fremstilling kan bygge paa fyldige personlige Erindringer om Daae baade som Universitetslærer og som Menneske.

Efter sit hele Anlæg maa den foreliggende Mindebog mere kaldes et Portræt end en Biografi. Som Portrættegning udmærker den sig først og fremmest ved en sikker Linieføring, men den giver tillige mere af rent biografisk Stof, end man paa Forhaand skulde vente af et Essay, idet det overalt er Forfatterens Bestræbelse at lade sine egne Erindringer træde frem paa Baggrund af en Levnedsskildring og at placere Daae rigtigt i Forhold til hans Forudsætninger og hans Samtids Mennesker.

Dette mærker man allerede i det indledende Kapitel om Slægt og Opvækst, hvori det bl. a. er lærerigt at se, hvorledes Daae er udgaaet fra en af

Norges ældste Præsteslægter, og hvorledes nedarvede lærde Tilbøjeligheder tydeligt nok gaar igen i ham. Med Interesse følger man ogsaa den videre Fremstilling af Daaes Skolegang, Studieaar, første Stillinger som Adjunkt og Stipendiat, derpaa fra 1869 som Universitetsbibliotekar og endelig fra 1876 til 1910 som Professor i Historie ved Oslo Universitet. Andre Kapitler behandler Daae som historisk Forfatter og som Humanist, hans historiske Syn, hans Ejendommeligheder som Universitetslærer og som Politiker og Polemiker.

Mesterlig er især Kapitlet „Tre historiske Professorer“, hvori de tre, indbyrdes saa forskellige, Mænd Ernst Sars, Gustav Storm og Ludvig Daae sammenstilles og karakteriseres. Dette Kapitel vidner om et usædvanligt Overblik og en velgørende Upartiskhed. Med faa og enkelte Linier gives der her Portrætter af tre af de mærkeligste humanistiske Videnskabsmænd, som det 19. Aarhundredes Norge har at opvise, og meget fint hedder det til Slut i dette Kapitel, at midt imellem Ideologen Sars og Kritikeren Storm indtager Daae en Plads som „selve historiens levende strøm“.

Meget fængslende er ogsaa Skildringen af Daae som Universitetslærer – inspirerende og charmerende som han var midt i al sin bogtunge Lærdom, men unægtelig ogsaa vel stærkt undergiven svingende Sindsstemninger. Ikke mindst gjaldt dette hans Eksamination ved de større og mindre akademiske Prøver. Nært beslægtede med dette Afsnit er Kapitlerne om Daae som Humanist og om hans historiske Syn. Fra dansk Side er der Grund til med Taknemmelighed at mindes den Objektivitet og Retfærdighedssans, der prægede Daaes Opfattelse af Forholdet mellem Danmark og Norge i ældre Tid. Ved sin bekendte Udtalelse om Holbergs Storhed, „at den kan kun tilhøre et Fællesbo, der ifølge sin Natur er uskiftelig“, har han i Virkeligheden paa dette Omraade vist sig som en ny Kolumbus med Ægget. Med megen Forstaaelse skildres ogsaa Daaes humanistiske Grundopfattelse og hans Kærlighed til Latinen. Det er med et Suk, at man tænker paa, hvor ganske anderledes meget vilde have set ud, om hans Landsmænd havde vist større Forstaaelse for Daaes Yndlingstanke: at det for Norge gjaldt at styrke de Baand, der forbandt det med den internationale humanistiske Kultur.

Med særlig Opmærksomhed vil danske Læsere gøre sig bekendt med Kapitlet om Daae som „Danmarks venn“. Fuldstændig rigtigt paavises her Daaes aandelige Slægtskab med Mænd som LUDVIG HOLBERG, P. F. SUHM og E. C. WERLAUFF, og paa interessant Maade skildres hans personlige Bekendtskaber blandt Samtidens historiske Forskere. Mellem disse nævnes ogsaa H. F. RØRDAM, hvem Daae allerede besøgte i 60'erne, da denne var Præst „i Holsten“ (skal være: i Slesvig), men det forekommer mig unægtelig, at dette Venskabsforhold omtales alt for flygtigt. Anmelderen har for nogle Aar siden med en Udgave for Øje haft Lejlighed til at gennemgaa den i Universitetsbiblioteket i Oslo og i Det kgl. Bibliotek i København bevarede mangleaarige, omfattende Brevveksling mellem Rørdam og Daae og blev gennem denne bestyrket i sit Indtryk, at det trofaste Venskab med Rørdam i henved et halvhundrede Aar har betydet langt mere for Daae, end Munthe lader

forstaa. Kun faa har ogsaa opfattet Daaes Betydning for Danmark saa rigtigt som netop Rørdam. Betegnende er saaledes, hvad Rørdam skrev til sin norske Ven, da denne var blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog: „Danmark har ikke mange trofastere Venner i Norge end Dem, og De har ved Deres Skribentvirksomhed bidraget mere end maaske nogen anden nulevende Nordmand til at vise den danske Styrelse af Norge i det rette Lys“ (Brev af 27. Januar 1888, i Universitetsbiblioteket i Oslo).

Under Behandlingen af Daaes Forhold til Danmark savner man ligeledes en fyldigere Omtale af hans Forbindelse med C. F. BRICKA og herunder en Henviisning til JOHANNES STEENSTRUPS Bemærkninger om dette Spørgsmaal i hans Biografi af Bricka (Dansk biografisk Lexikon, 1. Udgave, XIX, S. XXIV ff.). Den meget ensidige Karakteristik, der (som overtaget fra Daae?) gives af Steenstrup (S. 110), at han var „tørr og genert, men bitsk som en gammel jomfru“, virker smertelig at læse især paa Baggrund af Steenstrups fint forstaaende Omtale af Daae paa det anførte Sted.

Overbibliotekar Wilhelm Munthe har øvet en god Gerning ved at skænke den norske og danske Læseverden den foreliggende Karakteristik af en af den moderne Humanismes fremtrædende Personligheder i Norden. Den fortjener at kendes og læses i begge Lande – en mærkeligt levende Bog, en overlegen og uhildet Tidsskildring, en aandfuld Forfatters nænsomme Portræt af sin Ungdoms Lærer.

BJORN KORNERUP.

Svundne Tider. Udg. af CARL DUMREICHER, H. G. OLRİK og H. TOPSØE-JENSEN. IV. Friderich Christopher Lütken, Søofficers-Liv paa Christian den Sjettes Tid. Ved HANS DEGEN. Kbh. 1945. (H. Hagerup.) (186 S.)

Den for nylig grundlagte Serie af Memoirer og Breve „Svundne Tider“ skrider støt fremad. Allerede nu foreligger fjerde Bind, indeholdende et Brudstykke af den bekendte Søofficer og Forfatter FREDERIK LÜTKENS Erindringer særlig fra Slutningen af Christian VI's og Begyndelsen af Frederik V's Tid. Et betydeligt Parti af Skriftet omhandler den tragiske Skæbne, der blev Forfatteren til Del, fordi han, som den karakterfaste og sandhedskærlige Personlighed han var, ikke vilde underskrive en Betænkning, som var affattet af Flertallet i en Kommission, der var blevet nedsat for at bedømme et nybygget Orlogsskib. Denne ubøjelige Holdning medførte, at Lütken 1736 blev trængt ud af Marinen og maatte henleve nogle Aar under trange Kaar, indtil han 1739 til en vis Grad kom i Naade igen og blev aflagt med et Embede ved Øresunds Toldkammer i Helsingør, som han beklædte til sin Død 1784. Baade Historikere og Marinehistorikere har forlængst skaffet Fr. Lütken en velfortjent Oprejsning for hans Genvordigheder i den omtalte Sag, men det er af betydelig Interesse at læse hans egen Fremstilling af hele dette Mellemværende, ikke mindst paa Grund af de alt andet end hyggelige Indblik, man derigennem faar i den daværende højeste Administration af Marinen.

Ogsaa flere af de andre Afsnit lader sig læse med Udbytte, saaledes den lange, dybtføjte Skildring af hans første Hustru og af den Sorg, Tabet af hende forvoldte ham. Det er virkelig et højt ejendommeligt Portræt, Fr. Lütken her ridser op, og man faar et levende Indtryk af den store Kærlighed, han aabenbart har næret til denne ualmindelige Kvinde. Lidt pudsigt virker det derfor, at man umiddelbart efter Skildringen af hans hjertegribende Sorg træffer den Bemærkning: „saa gik min Bekymring og min Bøn kun derhen, om det ikke var mueligt, at Gud vilde beskiere mig en god Kone igien“ (S. 106).

Gennemgaaende faar man ved Læsningen et tiltalende Indtryk af Forfatteren som en alvorlig, dybt religiøs Personlighed af pietistisk Farve, men det kan ikke nægtes, at han jævnlig ved sine idelige Jeremiader i nogen Grad virker som en Ridder af den bedrøvelige Skikkelse. Ligeledes vilde man gerne have undværet de – især for en Mand netop af hans Støbning – lidet passende Udbrud af slet dulgt Skadefryd, naar det gik hans Fjender ilde (jvfr. især S. 124).

Under Omtalen af det forrige Bind i denne Serie blev der anket over, at Læserne ikke kunde se, hvorledes Udgiverarbejdet havde været fordelt mellem de tre Udgivere (11. R. V, 69). Denne Indvending kan ogsaa – og med forøget Styrke – fremføres mod det her foreliggende Bind, hvis Tilvebringelse ikke blot skyldes de tre Redaktører af Serien, men ogsaa en særlig Udgiver, Fuldmægtig HANS DEGEN. Skønt Bindet er udstyret med to Fortællinger, oplyses Læseren ikke paa fyldestgørende Maade om, hvilken Del af Arbejdet og Ansvar det tilkommer hver enkelt.

Mange kritiske Bemærkninger med Hensyn til Udgivelsesmaaden vil der forøvrigt ikke være Grund til at fremkomme med. Der er aabenbart i alt væsentligt fulgt de samme Principer som ved de foregaaende Bind. Især fortjener Kommentaren at fremhæves som omhyggeligt og smukt Arbejde. Fortjenstfuldt er det navnlig, at ikke blot alle Forhold vedrørende de i Teksten forekommende Personer er søgt oplyst, men ogsaa de mest forskelligartede Sagforhold. Ikke mindst herved adskiller „Svundne Tider“ sig paa en tiltalende Maade fra den foregaaende Samling „Memoirer og Breve“, hvori Kommentaren ofte var overfladisk og utilfredsstillende. Snarere kunde man mene, at der i denne Serie jævnlig gives for mange, ikke strengt paakrævede Detailoplysninger om Bipersoner i Teksten, lige som det ogsaa forekommer Anmelderen, at der ofres unødigt stærkt til populariserende Tendenser ved de alt for talrige Forklaringer af selv ret almindelige Fremmedord.

Under Gennemgangen (S. 147) af foreliggende Behandlinger af Fr. Lütkens Levned savner man Omtale af den tidligst fremkomne, den kendte Oplysningskribent EMANUEL BALLINGS „Skilderie af en retskaffen Mand eller Salig Capitain Frederich Lützens Minde“, 1784, lige som der ogsaa kunde have været Grund til at nævne den bedste foreliggende Karakteristik af ham som Forfatter af Opbyggelsesskrifter i L. HELVEGS Den Danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2. Udg., II, 156 f.

Udgiverne har ikke ment, at Lütkens Memoirer i deres Helhed egnede sig til Offentliggørelse. De har sikkert Ret i denne Betragtning, idet særlig anden Halvpart af Manuskriptet for en væsentlig Del bestaar af Afskrifter af Breve og Aktstykker, som paa Grund af deres ringere Betydning i historisk Henseende uden større Savn kan undværes i en Udgave. Derimod føler jeg mig ikke helt overbevist om, at Udgiverne overalt har haft en lige heldig Haand ved at foretage mindre Udeladelser eller ved den Maade, hvorpaa dette er sket. Sammenligner man Udgaven med Forlægget (som nærværende Anmelder har haft Lejlighed til), vil man saaledes med Forundring opdage, at der flere Steder er foretaget Udeladelser, uden at dette er markeret i Teksten, hvad der dog ellers med Rette synes at være tilstræbt som Regel, og heller ikke altid er bemærket i Noterne.

Endnu mere betænkelig bliver man ved at undersøge, hvilke Partier der er udeladt. Det forekommer mig saaledes at være urigtigt ved S. 85 og S. 95 at udelade de forholdsvis faa Skriftsprog og andre Sentenser, der danner Indledningen til Skildringen af Fru Lütken, da disse ogsaa stilistisk set udgør det nødvendige Forpil til den paafølgende Fremstilling og aabenbart har til Hensigt lige som at stemme Læserens Sjæl i de rette Toner. Endnu værre er det dog, at flere meget karakteristiske Steder, der maa opfattes som integrerende Dele af hele denne mærkelige Skildring (ad S. 102, 105 f., 110, 126), er udeladt (blot med en Bemærkning herom i Noterne). Der findes netop i disse Partier værdifulde Momenter til Belysning af Fr. Lütken baade som Menneske og Forfatter.

Beklageligt er det ogsaa, at Udgiverne er gaaet saa let hen over den sidste Halvdel af Manuskriptet. Udgaven standser med Aaret 1747, men Manuskriptet fortsættes til 1784. Med al Indrømmelse af, at dette senere Afsnit *som Helhed* ikke fortjente at offentliggøres, findes der dog heri mangfoldige mindre Oplysninger af personal- og kulturhistorisk Art, som kunde være udsondrede og medtagne, lige som andre Afsnit sikkert burde have været bragt i bearbejdet Form.

Dette gælder saaledes en Beretning om Lütkens Censurvanskeligheder med Hensyn til hans nationaløkonomiske Hovedværk, hvorigennem der gives gode Bidrag til Censurens Historie under Frederik V (Lütkens Forhold hertil er tidligere flygtigt behandlet af L. Koch i Historisk Tidsskrift 6. R. II, 81). Det gælder endvidere en Række mindre Afsnit om Lütkens asketiske Skrifter, og netop da han i sin Selvbiografi er saa paafaldende tilbageholdende i sine Udtalelser om sit teologiske Forfatterskab, undrer man sig unægtelig over, at Udgiverne (blandt hvilke der findes ikke mindre end to Biblioteksmænd!) har ment det rigtigt at forholde Læseverdenen nye Oplysninger just om det Omraade, hvorpaa Lütkens Virksomhed har sat sig de dybeste Spor.

Overhovedet kan der vistnok være Grund til i nogen Grad at nære Frygt for, at den nye Serie Memoirer kan komme til at lide af samme Svaghed som den gamle, at Udgiverne vel ensidigt lægger Vægt paa at bringe tiltalende Læsestof og derved ser bort fra i andre Henseender værdifuldt Kilde-

materiale. Det vilde være i Overensstemmelse med den øvrige, fagligt saa fortræffelige Tilrettelæggelse af denne Serie, om man i højere Grad vilde lade ogsaa dette Hensyn ske Fyldest.

BJØRN KORNERUP.

BJØRN KORNERUP: *Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie.* 1745 – 8. Januar – 1945. En Oversigt. Kbh. 1945. (131 S. – 1 Portr. tvl.) (Gyldendal.)

I Januar i Aar skulde Danske Selskab have fejret sit 200-Aars Jubilæum ved et Møde, der burde have formet sig som 100-Aars-Jubilæet og saaledes være fejret ved et „socratisk Maaltid“ i et til Vincent's paa Kongens Nytorv svarende bekendt Spisehus. Medlemmerne vilde da ligesom i 1845 have kunnet indskrive deres Navne i Protokollen og ladet Selskabets gamle Pokal – med dets Motto „Til fleres Nytte“ – gaa rundt imellem sig som Symbol paa den aldrig slukte Broderaand. Forholdene her i Landet, Besættelsens Tryk, Mørkelægningen og Retsusikkerheden i Forbindelse med Forstanderens Sygdom og flere Medlemmers nødtvungne Fraværelse gjorde en saadan Festivitas umulig. Jubilæet blev dog ikke derfor fejret mindre værdigt. Dagen markeredes ved Udsendelsen af den af Selskabets Sekretær udarbejdede Oversigt over Selskabets Historie, vel knap i sin Form og beskeden i Omfang, som det sømmer sig for „det lille Selskab“, hvis Historie i det første Hundredaar er udførligt behandlet af Werlauff, men formfuldendt koncentreret.

I en Række Afsnit gennemgaar Dr. Kornerup Selskabets Historie fra den første spæde Begyndelse, da JACOB LANGE BEK, næppe upaavirket af sin „Tilsidesættelse“ ved Dannelsen af Videnskabernes Selskab, stiftede et Selskab til Fremme af Studiet af dansk Historie og dansk Sprog og udsendte det første Hæfte af „Danske Magazin“, hvis Fortale i saa høj Grad bærer Præg af de unge Stifteres glødende Kærlighed til Studierne og til Fædrelandet. Forfatteren fremhæver den Eftervirkning af Hans Grams kritiske Principper, der spores i de vel gennemtænkte Regler, som Selskabet opstillede for Kildepublikation og -bearbejdelse, og Symbolismen i, at Selskabets stiftende Møde afholdtes i Grams Professorresidens, hvor Langebek jo havde sit Hjem, ligesom endelig ogsaa det ejendommelige i, at det lille Societet, omend i beskednere Format, kom til at virkeliggøre de Planer, Gram oprindeligt havde næret, da han udkastede Tanken om Dannelsen af Videnskabernes Selskab. Man kan ikke lade være med at spørge sig selv, om ikke disse sammenfaldende Omstændigheder tillader den Slutning, at GRAM, som i de faa Aar, han endnu havde tilbage, omfattede Selskabet med varm Interesse, ikke selv havde haft en Finger med i Spillet ved dets Stiftelse, om ikke paa anden Maade saa ved at bistaa sin Famulus med sin rige Erfaring.

Man faar gennem Dr. Kornerups Fremstilling et levende Indtryk af, hvad „de rigtige Forbindelser“ betød under Enevældens saa lovryste Styre-

form – ikke saaledes at forstaa, at Forbindelserne ikke ogsaa i vore Dage spiller deres væsentlige Rolle for et Foretagendes eller en Mands personlige Succes, det gør de ganske givet, men der er dog i et mindre autokratisk indstillet Samfund adskilligt større Chancer for en Mand i Kraft af hans egne Evner og ikke det uoverstigelige Svælg mellem de høj lærde Videnskabsmænd, der kunde tilstedes Adgang til et Videnskabernes Societet, og den „ubefordrede Studiosus“, om han end nok saa meget fik Prædikamentet af et „for sin Person . . . ganske skikkeligt og til ingen Last hengifvet, ja et lærdt og habile Subjectum“ (Breve fra Hans Gram, ed. Herman Gram, 1907, 261).

Medens Selskabets Historie i de forskellige Perioder viser et meget skiftende Liv, snart virksomt og frugtbart som i Begyndelsesaarene, der ikke med Urette af Forfatteren betegnes som Selskabets Guldalder, snart omtrent udslukket, som da Langebeks mange andre Virksomheder kølnede hans Interesse for Selskabet, har dets Publikationer og især „Danske Magazin“ stedse vidnet om dets ideale Stræben efter at holde Fanen højt og om et ikke mindst i det 18de Aarhundrede sjældent Blik for Værdien af at have Opmærksomheden henledt paa de kulturelle Elementer i vort Folks Historie.

Med særlig Interesse ser man af Forfatterens Fremstilling, hvorledes Sammensmeltningen af Danske Selskab og Genealogisk-Heraldisk Selskab, der begge syntes at synke hen i fuldstændig Tornerosesøvn, 1810 reorganiserede et videnskabeligt Samfund, som virkelig viste sig levedygtigt; hertil bidrog vel ogsaa den Ændring i Selskabets Karakter, som viste sig gennem de strammere Regler for Medlemsoptagelsen – fra at have været et hyggeligt Collegium af velmenende Amatører og Samlere, blev Selskabet nu et videnskabeligt Akademi for skolede Faghistorikere. Selvom Danske Selskab som Følge af Sammenslutningen med Genealogien endnu ned mod det 19de Aarhundredes Slutning afgav genealogiske og heraldiske Responsa, kan det dog ikke nægtes, at Genealogien kom stærkt i Baggrunden ved denne Forbindelse, og end mere blev dette vel Tilfældet, da vort Samfund i 1879 indledte sin Virksomhed. Man maa vistnok beklage, at den raadgivende Virksomhed ikke blev fortsat af Danske Selskab eller, hvad der havde været lige saa naturligt, gik over til os. Som det skulde vise sig nødvendigt for Regeringen at have heraldisk Sagkundskab til sin Raadighed, saaledes vilde man formentlig ogsaa ved genealogiske Spørgsmaal, herunder indbefattet Navnesagen, med Udbytte have kunnet raadføre sig med den specielle Viden, som repræsenteres af et saadant Selskab.

Den historiske Fremstilling ledsages dels af en Fortegnelse over Selskabets Embedsmænd og Medlemmer gennem Tiderne, dels af en Liste over dets – ialt 30 – Publikationer, som maaske bedre end noget andet belyser dels Springene i Selskabets Energiudfoldelse, dels den betydelige Værdi for dansk Historieforskning, som Selskabet har tilført os. At et fyldestgørende Navneregister afslutter det smukt udførte, enkle og statelige lille Skrift, turde det være overflødigt at bemærke.

ALBERT FABRITIUS.

Gravskrifter i danske Aviser 1759–1800. Med Udtog af det personalhistoriske Stof. Udgivet af H. EHRENCRON-MÜLLER. Kbh. 1944. (140 S.) (Gad.)

Med nekrologisk Stof, som jo ifølge Sagens Natur er af den største Interesse for den personalhistoriske Forskning, er vi i Danmark relativt godt hjulpede; ganske vist er Richters Dødsfald 1761–90 (udelukkende bygget paa Adresseavisen) og 100 Aars Dødsfald 1791–1890 ikke uden Lyde, og Uldalls haandskrevne Personregister til Adresseavisens Gravskrifter, Nekrologer og Lejlighedsdigte 1759–1800 er kun et Register og gemmes ligesom hans Seddelregister til spredte Aargange af Adresseavisen i Det kgl. Biblioteks Haandskriftsamling, saaledes at det i hvert Fald er vanskeligere at komme til for den store Almenhed. For Tiden efter 1881 har vi som bekendt lige til 1923 bragt nekrologisk Stof i dette Tidsskrift, en Hjælp og Støtte for Forskningen, som vi forhaabentlig nu efter 20 Aars Forløb kan genoptage. Alligevel vil Bibliotekar Ehrencron-Müllers sidst udkomne Bidrag til dansk personhistorisk Haandbogslitteratur ikke betragtes som overflødig, men tværtimod som en velkommen Forøgelse af vort Arbejds materiale.

For det første, fordi Udgiveren ikke, som sine Forgængere for denne Periode, udelukkende har holdt sig til Adresseavisen, der ganske vist er den betydeligste Kilde, men har gennemgaaet alle danske Aviser i Tiden indtil 1800, for det andet, fordi han af de enkelte Gravskrifter har udtaget det personalhistoriske Stof, de indeholder, og det er jo undertiden ikke saa lidt. Udtagene er ordnet alfabetisk efter den afdødes Navn og ved et Register over de udenfor den alfabetiske Orden forekommende Navne er hele Stoffet gjort almindeligt tilgængeligt. Om Værkets Kvalitet i Enkeltheder vil det naturligvis ikke være muligt at udtale sig – den vil først vise sig i det daglige Arbejde med det, men foretagne Stikprøver taler absolut for, at vi har faaet et ogsaa i denne Henseende værdifuldt Hjælpemiddel. Imidlertid vil det maaske desuagtet ikke være upaakrævet her paany at henlede Opmærksomheden paa, at Arbejder af denne Art naturligvis, hvor omhyggeligt og paa lideligt Forfatteren end har arbejdet, kun maa benyttes som det de er – foreløbige Hjælpemidler, der letter Vejen til den egentlige Kilde.

ALBERT FABRITIUS.

NIELS FRIIS: *Lars Friis' Ahnetavle.* Kbh. (Viborg) 1944. (46 S. – Ill.)

Af Format er det kun et lille Arbejde, Redaktør Niels Friis med denne Ahnetavle for sin Søn har udgivet, men Omfanget har væsentligst været bestemt af den fuldstændige Udeladelse af egentligt personhistorisk Stof. Formaallet med Arbejdet, som enhver der er vant til at arbejde med Ahnetavler vil vide at vurdere som stort nok som Arbejdspræstation betragtet, har blot været at meddele de tørre genealogiske Fakta om de flest mulige Ahner, og man er Forfatteren taknemmelig for dette nye Bidrag til den sparsomme danske Ahnetavlelitteratur.

I Indledningen meddeler Redaktør Friis nogle faa og spredte Tal til Belysning af Ahnetavlen, af hvilke det interessanteste vel nok er Oplysningen om Nationalitetsfordelingen, som Forfatteren opgør i de 64-Ahners Række; af disse er 50 hjemmehørende i Kongeriget, 8 i Sønderjylland, 4 i Holsten og Lübeck og 2 formentlig i Oldenburg. Først derefter begynder det udenlandske Stof at sætte ind. Ahnesammenfald forekommer ikke i de meddelte Oplysninger, der er komplette indtil de 32 Ahner; af de 64 savnes kun Oplysning om 2, men derefter synker Tallet hurtigt, af 128 kendes kun 54, af 256 35 og af 512 kun 15.

Opstillingen er sket i Listeformen og generationsvis, saaledes som det ogsaa er mest naturligt, hvor et saa stort Materiale skal fremlægges. Den overskuelige Tavleform bliver jo ogsaa ved Ahnetavlerne hurtigt for stor, og det skal ikke nægtes, at man af mange Grunde maa foretrække et almindeligt Bogformat. Til Betegnelserne er anvendt Kekule von Stradonitz' System, som ogsaa forekommer Anmelderen at være det letteste at orientere sig i. At Forfatteren yderligere ved Omtalen af hver enkelt Person anfører Forældrenes Løbenumre og Navne er, hvad han ogsaa selv er klar over, en for Fagmanden ganske overflødig Foranstaltning, som imidlertid kan være ganske nyttig for den med genealogisk Arbejde mindre trænede Benytter, og som i hvert Fald rummer den Fordel, at man straks faar et Indtryk af de paagældendes sociale Position. Redaktør Friis fremhæver med Rette det foreliggende Arbejde som et Skoleeksempel paa en borgerlig Ahnetavle med dens karakteristiske Repræsentation for saa at sige alle Stænder indenfor Samfundet; intet er vel som Ahnetavlen egnet til at vise Befolkningens kon-sangvine Samhørighed. Forfatteren søger med Rette at begrunde Arbejdets Udgivelse med dets rent genealogiske Værdi; han har selv med sin omhyggelige Bearbejdelse af Stoffet underbygget denne Begrundelse.

ALBERT FABRITIUS.

HARALD ANDRESEN: *Norsk biografisk oppslagslitteratur*. Katalog utarbejdet for norsk slektshistorisk forening. Kria. (1945) (218 S.).

Vort initiativrige norske Søsterselskab har megen Ære af den foreliggende Publikation, der betegner en virkelig Landvinding for norsk person-historisk Forskning og dermed ogsaa for Forskningen rundt om i de øvrige nordiske Stater, ikke mindst i Danmark, hvis Forbindelser med Norge langt udover den politiske Samhørigheds Tid manifesterer sig med stor Tydelig-hed gennem dette Arbejde.

Katalogen omfatter trykte Værker af biografisk Indhold for saa vidt angaar enkelte Samfundsgrupper, Stænder og Erhverv – den slægtshistoriske Litteratur er saaledes ikke medtaget. Foruden selvstændige Værker af denne Art omfatter Fortegnelsen Forekomsten af de paagældende Grupper i den

topografiske Litteratur, Festskrifter o. lign., samt Tidsskriftartikler. Det er saaledes et meget omfattende Arbejde, der ligger bag den foreliggende Bog, hvis samlede Henvisningstal naar op over 3400, og der er ikke Tvivl om, at den vil blive stærkt benyttet og ofte paaskønnet.

Med Hensyn til selve Opstillingen af Materialet kunde man maaske nok have ønsket en lidt mere systematisk Fremgangsmaade. Forfatteren begynder, som naturligt er, med Bibliografi og Vejledninger, tager derefter almindelige Samlinger og saa enkelte Etater og Erhverv. Saa langt vil man med Tilfredshed følge ham; men denne tredje Gruppe Etater og Erhverv er saa opstillet alfabetisk, idet dog visse Grupper er slaaet sammen, saaledes Konsuler med Diplomater under D, Pressefolk med Forfattere under F, Arkitekter sammen med Ingeniører og Bergverksfolk, Maskinister og Teknikere under I, Vægttere sammen med Politi, Sysselmænd og Lensmænd under disse sidste. Resultatet er saaledes blevet en noget rodet Sammenblanding af alfabetisk og systematisk Opstilling, det sidste Indslag ganske naturligt foranlediget af, at adskillige af de Værker eller Afsnit, som citeres, omfatter Folk fra de forskellige her sammenførte Grupper. Det fjerde Hovedafsnit bringer saa i en ny alfabetisk Række „Andre Grupper“, saasom Adel, Arbejderbevægelse, Forligsraader, Forliste og Omkomne, Haugianere og Helgener, „Kjempekarer“, Kommunestyre, Kongelige, Kristelige Foreninger osv., afsluttet med Studenter og Kandidater, samt norske Studerende i Udlandet, hvis Udskillelse fra de under Universitetsfolk i 3. Afsnit anførte Studenter og Kandidater forekommer mindre vel motiveret. De følgende Hovedafsnit behandler Nordmænd i Udlandet og Udlændinge i Norge, samt et Tillæg omfattende dels saadanne Grupper, som falder udenfor de foregaaende Afsnit, dels Artikler, som Forfatteren først er blevet opmærksom paa efter Udarbejdelsen af Hovedafsnittene. Naar dertil saa kommer, at visse større Grupper indenfor de alfabetisk ordnede Rækker yderligere er opdelt topografisk, vil det forstaaes, at man umuligt kan finde sig hurtigt til Rette i Arbejdet uden Hjælp af det – iøvrigt prisværdigt omfangsrige – Sted- og Sagregister, der afslutter Arbejdet. Desværre har Forfatteren ikke tillige meddelt noget Forfatterregister, hvad der i høj Grad vilde have øget Brugbarheden af hans Arbejde.

Som foran nævnt falder den slægtshistoriske Litteratur ganske udenfor Rammerne af nærværende Arbejde, og saavel Nordmændene som vi hernede maa altsaa fortsat hjælpe os med Munthes ganske vist fortrinlige Kilde-register, som dog lader os ganske i Stikken med Hensyn til den siden 1926 udkomne rige Litteratur. Man vilde ogsaa fra dansk Side med Glæde have hilst et Supplement for disse snart tyve Aar, og den foreliggende biografiske Opslagsbog vilde have været et passende Sted at anbringe det. Imidlertid kan man jo ikke faa alt, og vi vil ogsaa her i Landet være taknemmelige for den Værdi, som Harald Andresens Arbejde, trods dets systematiske Mangler, har tilført os og beundre den Energi og Koncentrationsevne, den Arbejds-glæde, som Forfatteren har demonstreret under disse mørke Aar i vor fælles

Historie. Arbejder af denne Art vidner højt om, hvorledes to nordiske Brødre-folk under Besættelsens ydre Tryk har hævdet sin Vilje til selvstændig national Virksomhed.

ALBERT FABRITIUS.

Professor Henric Christopher Glahns Familiebreve samt Fabler og Vers. Udgivet af ALFR. R. GLAHN og TORBEN GLAHN. (Kbh.) 1930-44.

Som Tillæg til Glahn-Samfundets Medlemspublikation har Overbibliotekar Torben Glahn i Haderslev gennem en længere Aarrække udgivet en Samling Breve fra Provst, Professor Henric Christopher Glahn, som væsentlig er indsamlet og afskrevet af Udgiverens Fader Lektor Alfr. R. Glahn.

Om selve Udgaven kan en Anmelder, som ikke har haft Lejlighed til at sammenholde Gengivelsen med Originalerne, kun skønne, men Udgiveren synes i denne Retning at have arbejdet samvittighedsfuldt og at have sin Teknik i Orden. Dog kunde man nok have ønsket den typografisk uskønne Forkortelsesstreg over m og n ombyttet med Forkortelsens Opløsning. Brevene, der strækker sig over Tiden 1771-1810, er forsynet med et, maaske lidt sparsomt, Noteapparat og et fyldigt Navnregister. Som Appendix har Udgiveren, foruden nogle meget muntre, men digterisk ret ubetydelige Fabler og Vers, leveret dels en Oversigt over Brevstoffet, dels en Bibliografi over H. C. Glahns Arbejder, som rummer Oplysning om adskillige tabte Manuskripter. Endelig er Udgaven ledsaget af en smukt og pietetsfuldt affattet Biografi af Brevskriveren.

Denne, den som Grønlandsmissionær kendte Provst H. C. GLAHN (1738-1804), gift med POUL EGEDES Datter, fra hvis Haand ogsaa enkelte her gængivne Breve er bevarede, afslører sig i disse jævne Familiebreve som en hyggelig og godlidende pater familias, som altid med en Spøg paa Læben søger at retlede sine Sønner. Skrevet som Brevene væsentligst er til Børnene under deres Uddannelse, er de vel for Størstedelens Vedkommende ikke af almen Interesse, omend de naturligvis ogsaa hist og her giver deres Bidrag til Tidens almindelige Kulturhistorie, men de giver et tiltalende og meget levende Billede af den dygtige og afholdte Præsteskikkelse og yder paa denne Maade et værdifuldt Supplement til hans Biografi. Det er jo alligevel forholdsvis sjældent, at der findes saa levende Træk bevaret til Belysning af de Billeder, vi kan danne os af svundne Tidens Personer. Alt for hyppigt maa vi lade os nøje med det ufuldstændige Portræt, der kan tegnes af Embedsmanden eller Forfatteren - Mennesket bag den udadvendte, officielle Maske smuldrer oftest bort og bliver som Galgemanden til Støv i vore Hænder.

ALBERT FABRITIUS.

CHRISTIAN ELLING: *Maskepil*. Gyldendal 1945.

Maskepil er den heldigt valgte Titel paa en lille smagfuldt udstyret Bog, i hvilken Professor Elling har samlet tre tidligere offentliggjorte Afhandlinger:

„Bergs Hus i Læderstræde“, „Teresa og Angelo Pompeati“ og „Rantzau-Aschebergs Flugt“, hvortil kommer „Andre Casanova Figurer“, der ikke før er fremkommet som Helhed.

Den første af de nævnte Afhandlinger er et lokalhistorisk Filigrænarbejde, skabt ved dybtsøgende Arkivforskning i Forening med kunstnerisk Intuition. Hint smalle Hus i Læderstræde, for hvilket Prof. Elling saa fuldtud har evnet at paakalde sine Læseres Indføling, blev i 1745 erhvervet af Traktøren CHRISTIAN BERG. Det havde oprindeligt tjent som Synagoge, men blev af Berg indrettet til et intimt Theater og Koncertlokale. I tredje Etage laa Salen, i de smaa Stuer nedenunder var der Traktement. Hvem der er fortrolig med Livet i København paa Holbergs Tid og dansk Theaterhistorie, har vel fundet nævnt Chr. Bergs Hus i Læderstræde, men uden at knytte en nærmere Forestilling til Navnet. Det er først gennem Prof. Ellings Belysning, at Bergs „Skueplads“ genfremstilles som et Centrum for Hovedstadens datidige Forlystelseliv. Paa dens Scene opførtes i 1747 med en Rollebesætning af de velkendte ypperste Skuespilkræfter saasom Londemann, Rose og Caroline Amalie Thielo, der fik deres Debut i Bergs Hus, ikke mindre end tretten af Holbergs Stykker. Senere optraadte her Ekvilibrister, Linedansere og Marionetspillere. Huset var tillige et Tilflugtssted for Byens Levemænd, Spillefugle og lystige Kvindfolk.

I Bergs Hjem lød der glade Pigerøster, der tilhørte hans to ældste musikalsk uddannede og stemmebegavede Døtre, der gav Koncerter i Faderens Hus. Den yngste, BIRGITTE LOUISE, ægtede i 1756 Maleren GEORG MATHIAS FUCHS, der er udførligt omhandlet af Leo Swane og mig i Kunstmuseets Aarskrift for 1941. Naar Prof. Elling beklager, at man ikke kender Portrætter af de Bergske Døtre, skal jeg dog minde om, at det mig tilhørende, af Fuchs malede Dameportræt ifølge hele sin intime Karakter kan formodes at fremstille Kunstnerens Hustru.

Afhandlingen „Teresa og Angelo Pompeati“ bringer nye og interessante Enkeltheder om italienske Dansere og Sangerinders Optræden i København saaledes om det nævnte Kunstnerpars Indførelse af den pantomimiske Harlekinade til Danmark.

Særlig fornøjelig at læse er den tredje Afhandling om forskellige Casanova-Figurer i Danmark, blandt hvilke Grev STRASOLDO, som Forf. tidligere har omhandlet udførligt i vort Tidsskrift Aargang 1937. Jævnføres kan ogsaa Ed. Maynal, Casanova et son temps, Paris 1911. Af Kuriositeter, som af omrejsende Opvisere, stilledes til Skue i København, omtales indgaaende det berømte Næsehorn, som fremvistes overalt i Evropa og navnlig blev bekendt i Tyskland gennem det endnu ikke forglemte Poem af C. F. Gellert, der begynder med Linjerne: Um das Rhinoceros zu seh'n —. Andre Fremvisere i Frederik V's Tid er omtalt i Danmark i Fest og Glæde, II (1935), 62 ff.

I den sidste Afhandling drøfter Prof. Elling Aarsagen til RANTZAU-ASCHEBERGS Flugt i 1756, en tidligere flere Gange fremhævet vigtig Begivenhed i den saa forskellig bedømte Eventyrers brogede Livsførelse. Dybtsøgende

og skarpsindigt sætter Forf. med stor Sandsynlighed denne Tildragelse i Forbindelse med Primadonna'en ved den Rantzau-Mingotti'ske Opera Rosa TAGLIAVINI, ligesom han aabner et intimt Indblik i Rantzaus private Forhold.

Siden Prof. Ellings Afhandling fremkom første Gang i 1938, er der ved Offentliggørelsen af Brevskiftet mellem Rantzau og General Gähler sprunget en ny Kilde frem til Forstaaelse af den navnkundige Lykkesøgers tvetydige Karakter (Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, Bd. V. Kbhvn. 1941, 623 S. S.). Rantzaus Person rummer store Modsætninger, der hyppigst frastøder, men ogsaa kan drage. Kendt er hans brutale Fremfærd mod Dronning Caroline Mathilde ved dennes Fængsling, hans Omskiftelighed i Forholdet til Struensee, Brandt og Holck, som nu kan følges gennem de forskellige Faser, endelig ogsaa hans galante Eventyr, der henleder Tanken paa Casanova. Gældsprocesser og Skandaler følger overalt, hvor han færdes, i Kølvanedet. Rantzau var en evnerig Mand med et vidt Udsyn, omfattende Kundskaber, belæst i den latinske og franske klassiske Literatur. Han slaar om sig med Citater fra Vergil, Rabelais, Corneille og Racine. Trods sin kyniske Livsopfattelse bevarede han, der i sin Ungdom var meget religiøs indstillet, en Ærbødighed for de kristelige Lærdomme. Saaledes afskyede han Voltaires „Henriade“ for dens barnagtige Had til Religionen (l. c. 469). Med ætsende Vid forfølger han sine officielle og private Modstandere og paahæfter dem bedske Øgenavne, saaledes især Bernstorfferne, Onkel og Nevø, der figurerer henholdsvis som „den højærværdige Mufti“, „Reverentsen“, „den store hvide Bede“ (blanc mouton) og „den lille Bede“ (S. 420 f., 572, 576). Saldern gaar under Navnet „bête Gevaudan“; Dronning Caroline Mathilde betegnes med Hentydning til Faneindvielsen af Dronningens Livregiment som „le colonel robe longue“ (S. 590). Rantzau var ogsaa i Besiddelse af klædelig Selvironi, som naar han underskriver sig „Carl von Nimmersatt“. Man er saa vant til at opfatte Rantzau som blot og bar Libertiner og Kyniker, at man overraskes ved at kunne spore, at dybere Følelser rører sig i hans Sind og Sans. Det gælder hans Pietet overfor Faderen, den første virksomme Forkæmper for Bondestandens Rejsning i Holsten. Ved humane Reformer paa sit Gods Ascheberg paadrog han sig en stor Gæld, som Sønnen maatte svare til (S. 224, 558). Dennes Sorg over hans Brevveninde, den tidligt afdøde Fru BIRGITTE SOPHIE GABELS Død har sikkert været dyb og ægte (S. 351 f., 356). Den foreliggende Brevsamling er mere end nogen anden samtidig herhjemme, bortset fra politiske og militære Redegørelser, kaleidoskopisk vækkende og iklædt en elegant, smidig fransk Form. En af Brevskriverens Maximer er værd at anføre: „Pour connaitre il faut comparer; pour comparer il faut avoir vu“ (S. 106). Fornøjelige er Rantzaus friskfyragtige, revolutionære Udfald mod det gamle System, „de hvide og blåa Hofmænd, der kun pønser paa Interesser og Svig (S. 108)“. Rantzau roser sig atter og atter af at være dansk og Borger i „Republikken Danmark“ (S. 180, 567).

Hensigten med denne korte Omtale af Rantzaus Breve er ingenlunde at ville belære Prof. Elling, men jeg har ikke kunnet modstaa Fristelsen til at

slaa til Lyd for denne Publikation, der saavist fortjener at blive mere kendt end Tilfældet er.

Prof. Elling fremhæver med Rette, at man i tidligere Vurderinger af Rantzau ikke har haft Øje for den Indflydelse, hans Stilling som Direktor for den italienske Opera i København udøvede paa hans Forhold i en kritisk Periode af hans Liv. Selv gør Rantzau sig da ogsaa til af sin musikalske Kyn-dighed, sin Sans for Skuespilkunsten og sit italienske Sprog (S. 560, 568). Af en Samling utrykte Breve fra Rantzau til hans Tante, Grevinde A. S. Schack kan hidsættes nogle Bemærkninger af ham vedrørende Teaterlivet ved Hoffet i 1748: Nov. 11.: La Reine fut hier à la Comédie française, et il est décidé que le Roy y ira tous les mercredys à moins que l'opera, qui va arriver, ne fasse diversion à cet arrangement. Nov. 23: L'opera est arrivé, après avoir couru risque de périr auprès de Stevens Klint. Nov. 26: L'opera debutera ce jour-là par Bajazet et le Pittore, et l'on prétend que la cour distribuera les billets gratis. – 30. Nov.: Le Roi et la Reine furent à l'opera. Dec. 3.: La Reine fut hier à l'opera, le Roy y va demain. Les comédiens françois se sont livrés bataille. Le maitre de ballet a trouvé sa femme avec un des acteurs; il luy a poché l'oeuil et donné un coup d'épée au galant. Dec. 17: Les comédiens danois ont joué hier une première repetition d'Amphitruon dans leur hôtel. Le théâtre est tres beau et les décorations magnifiques. Ils rouvriront demain. La Cour y va et paye pour tout le monde. – 1749, jan. 30: Le Roy fit jouer gratis l'opera d'Artasceses. Fra en senere Tid, 1768, 28. Juli: „Par un ordre exprès de la cour cette vieille éternelle [Marianna] Galeotti revient refaire son opera; elle donne en Dannemark les invalides aux chanteuses et aux danseuses d'Italie qui la suivent.“ (Inkvisitionskomm. V, 129, 180). L. B.

SMAA MEDDELELSER

LUDVIG BØDTCHERS DIGTE TIL FREDERIKKE LETH

Ved JOHS. BRØNDUM-NIELSENS¹ og FRANZ V. JESSENS² Arbejder er det blevet almindeligt kendt, at LUDVIG BØDTCHERS Digt „Hvad her vi elske, ejes kun paa Borg“, (Ved et Tab), er skrevet ved Premierløjtnant HANNIBAL LETHS Død og dediceret hans Moder. Den unge Rytterofficer, der var Søn af Generalkrigskommissær C. A. LETH (23/8 1796–20/10 1868) og FREDERIKKE CECILIE HASTRUP (9/2 1804–26/9 1896), var draget som Adjudant med Kong Georg til Grækenland, men døde af Brystsye i Athen 13/4 1865.

Foruden det nævnte har Bødtcher hvert Aar fra 1865 til sin Død i 1874 sendt Fru Frederikke Leth et Digt i April, Maanedens, i hvilken Sønnen døde, altsaa en Række af ialt 10 Digte.

Fru Leth var 31 Aar gammel, da Bødtcher i 1835 kom tilbage fra Rom, en ejendommelig Personlighed, en remarkabel, sydlandsk Apparition, som yndede at se mange Mennesker i sit Hus. Hvornaar og hvorledes Bødtcher har gjort Fru Leths Bekendtskab har hidtil ikke været oplyst, men skal meddeles i det følgende.

Frederikke Cecilie Leth var Datter af Proprietær FREDERIK LUDVIG HASTRUP (10/6 1774–4/10 1845) og FREDERIKKE LOUISE KRØYS (11/2 1779³–15/4 1855), hvis Ægteskab blev opløst ifølge Bevilling af 30/4 1845⁴. I Tiden mellem Skilsmissen og 1821 kan man ikke følge Fru Hastrups Spor, men i 1822 findes i „Vejviseren“ Fru F. L. Hastrup boende i Frederiksberggade Nr. 14, i 1823–25 har hun Bopæl i Sværtegade 171, men saa forsvinder hun. I samme Hus finder man i 1826 Overkrigskommissær BØDTCHER og Frue, og i Trinitatis Kirkebog er indført, at Overkrigskommissær ANTHON CHRISTIAN BØDTCHER, 46 Aar, d. 1/6 1826 blev viet i Huset til Friderikke Louise Hastrup, født Krøys, 42 Aar. Brudgommen var en ældre Broder til Ludvig Bødtcher⁵.

¹ JOHS. BRØNDUM-NIELSEN: Ludvig Bødtcher: Samlede Digte, Kbhvn. 1940.

² FRANZ V. JESSEN: Mit Livs Egne, Hændelser, Mennesker I. Kbhvn. 1943.

³ TORRIL BAUMGARTEN: Stamtavle over Familien Hastrup, Arkiv for Genealogi og Heraldik 1931, Uddrag, S. 3.

⁴ Det er ikke lykkedes at finde Bevillingen i Rigsarkivet, men Datoen er anført i Gentofte Kirkebog i Anledning af Hastrups 2. Hustrus Vielse d. 5/1 1847 til Proprietær ERASMUS SIGISMUND RESCH.

⁵ ANTHON CHRISTIAN BØDTCHERS Generalia er følgende. F. i Kbhvn. ? 1780 ?

I dette smukke, klassicistiske Hus boede Fru Bødtcher til 1848; her døde Overkrigskommissæren i 1837, og Ludvig Bødtcher flyttede i 1842 fra L. Kongensgade ind i det Hjem, som han elskede saa højt, og hvor han endte sine Dage. Svigerinden var mere urolig, hun boede senere adskillige Steder i og uden for København, men ogsaa hun fandt sit sidste Hvilested i Bødtchers Familiegravsted paa Assistens Kirkegaard¹.

Frederikke Leth blev saaledes beslægtet med Familien Bødtcher, Digteren traf hende i Huset hos hendes Moder, og han har altsaa sat saa megen Pris paa den særprægede og intelligente Dame, at han ikke slap Forbindelsen med hende, da Moderen døde, men endog som gammel Mand følte Trang til hver April at mindes den store Sorg, hun havde haft.

FR. TOBIESEN.

BRØDRENE IVER OG PEDER ALS

I en Ansøgning til Danske Kancelli, dateret 10. Juli 1770, gaar Maleren Peder Als i Forbøn for sin syge Broder Skuespiller Iver Als, der døde umiddelbart efter, den 30. August.

Med allerstørste Vemodighed understaar ieg mig a. u. at andrage, hvorledes min Broder *Iver Als*, Acteur og Inspecteur ved den Kongelige Danske Skue Platz er nu paa een tiid af nogle Maaneder falden i en svær Sygdom, der særdeles har svækket hands Forstand og Hukommelse saa hand ey selv er i stand til at tale for, see paa eller ansøge hands eller sines tarv og beste. Første Begyndere og Medstifter af Skueplatzen, over 23 aars bestandige Tieneste der, i samme Tiid, over 10 Aars bestandige Tieneste som Inspecteur ved een saa vanskelig componeret og chicaneux Indretning, de forskiællige Directioners, under hvilke hand med Berømmelse har forvaltet alt dend Post vedkommende og aflagt rigtighed for alt til Fornøyelse, Deres samtliges favorable Vidnesbyrd, og under hvilke alle lige til nu hand har for samme Post vel at forvalte saa at siige udtømmet de fornemste Livets Geister og svækket sin Forstand, ere de Motiver ieg a. u. lægger for Ds. Kgl. Maj.s

S. af Forvalter ved det Laurvigske Jernmagasin SØREN BØDTCHER (1746—1824) og CHRISTIANE CONRADINE QUIST (ca. 1760—1918); Student 1799, haud illaud. (Universitetsmatriklen), 26/1 1808 Secondløjtnant i danske Livregiment uden Anciennitet, til han har taget Eksamen (Hirsch), Secondløjtn. i sjællandske Livregiments annekterede Batailloner fra 2/6 1809 (Kundg. f. Hæren), Afsked 28/12 1815 (K. f. H.), Krigsassessor 25/1 1816 (K. f. H.), Overkrigskommissær med Uniform og Felttegn 24/8 1816, mod at han renoncerede paa sin Pension, 76 Rd. (Hirsch). Han findes ikke i Hof- og Statskalenderen, saa der var altsaa kun Tale om en Titel; † i Kbhvn. 23/5 1837 af Brystsye, 56 Aar (Trin.), begr. 31/5 (Ass.).

¹ FREDERIKKE LOUISE BØDTCHER døde i Kbhvn. 15/4 1855 (Trin.) og blev begravet 21/4 (Ass.).

Fødder som Supplicationens Grunde. Vel har nuværende Ober- og Direction ved den Kgl. Danske Skue Platz Hs. Høj Grevelige Exc. Herr Greve af HOLCK og Herr Ober Capelmester SARTI fundet billigt, og efter forrige Directions Forlangende, at IVER ALS skal beholde sin acteurs gage af 300 Rbd. aarlig som Pension saa længe hand lever, da derimoed 150 Rbd. aarlig med andre accidenter hand desforuden som Inspecteur har nydt skal cessere, ligesom det har behaget Herr SARTI at beskikke en anden til Inspecteur i hans Stæd; men da efter Her Hof Medicus CLAUSENS og Herr Doctor FABRIZI Meening og Tanke hands Sygdom nu findes af dend Beskaffenhed, at hand kuns gandske kort har at leve, hand som 9 Aar Enkemand hensidder med 3de umyndige Pige-Børn, hvoraf de 2de Tvillinger, uopdragne, er kun 9 Aar gamle, uden Moeder til dem, uden Venner og Paarørende, der findes i stand til, eene, af egne Indkomster at lade dem alle opdrage, lære og underholde, min Broders Omstændigheder desuden befindes kun i slet Tilstand, saa vilde især disse 2de hans umyndige uopdragne Børn, uden at erholde dend hielp ieg herfor dem a. u. er andsøgende, geraade i yderste Elendighed, forladt af alle opvoxte som unyttige Lemmer, Staten til Byrde, som et Speil paa uskyldige Ulykkeliges Skiæbne. Min a. u. Andsøgning er derfor denne, at Ds. Kgl. Maj. af sær Høj Kgl. Mildhed og Naade a. n. vilde befale, at naar IVER ALS ved Døden afgaaer, Ober- og Directionen ved den Kgl. Danske Skueplatz da af dend til Skueplatzen destinerede Fond maatte udbetale til disse 2de hands smaae umyndige Børns MARIANNA og CAROLINA ALS deres Opdragelse, Lære og Underholdning i alt dend Summa af 200 Rbd. aarlig, som er 100 Rbd. aarlig for hvært, at andsees som een part af hands nu havende Pensions Continuation, og at denne Pension af 200 Rbd. for disse begge af hands Børn maatte i det mindste vedvare i 10 Aar, som da bliver deres 19de Aars Alder opfyldt, og det andset som et equivalent for disse hands 2de Børn, for de Aar benævnte Iver Als deres Fader ellers efter Naturens almindelige Løb dog ellers kunde levet til deres Frelse og Opdragelse, og hæved denne ham nu tillagte Pension, naar hand ey gandske paa en forceret Maade i den Indretning havde udtømmet sine Sinds og Legems Kræfter, da hand nu dog ikke er over en 48 Aars Alder. Da denne a. u. ansøgte Pension i 10 Aar efter Iver Als hands Død af 200 Rdl. aarlig til de 2de mindste af hands Børns Opdragelse ikke besværer D. K. M.s Casse, og samme Pension virkelig er den ringeste Erkiendtlighed, som Etablissementet af den Danske Skue Platz skylder ham, da hand naungivet personellement er prioriteret i det af D. K. M.s høyst salig Herr Fader udstædte og ikke af D. K. M. selv igienkaldte Privilegium, saa haaber jeg sikkert af D. K. M.s Allerhøieste Mildhed og Naade a. n. heri at vorde bønørt.

Kiøbenhavn dend 10de July 1770.

Peder Als.

(Danske Kancellis Breve 1770, 717.)

L. B.

SPØRGSMAAL

(Mulige Svar paa Spørgsmaal bedes indsendt til Redaktionen, der vil lade Svarene gaa videre til Forespørgerne og offentliggøre dem i Tidsskriftet).

1.

PAASKE

Jeg søger Oplysning om Børnene af NIELS PAASKE, Biskop i Bergen, f. 1568 i Løgstør, † 31/5 1636 i Bergen, gift 1. Gang med LUCIE LAURITZ-DATTER, † 1629, gift 2. Gang med ANNA, Enke efter Kgl. Secretair ERIK CLEMMETSEN, Datter af Biskop HANS POULSEN RESEN, hun var f. 1598 og døde 1650. Over hende er udstedt et Ligprogram af Dr. Joh. Svaning d. 12. Sept. 1650, som jeg imidlertid ikke har kunnet faa fat paa.

JUHLER,
Pastor emer.

2.

MILLING – SØRENSEN OVERGAARD – MAYLUND

Under Udarbejdelse af en Slægtsbog er jeg kørt fast vedrørende følgende Personers Herkomst:

1. Toldinspektør LUDVIG CHRISTIAN MILLING (30/4 1716 ansat som Overstrandvisitator). Dod i Mariager 1759, og hans Hustru CHARLOTTE VILHELMINE GREBE, død i Mariager 1754.
2. GLOB SØRENSEN, Negotiant i Aalborg, og Hustru METTE CATHRINE, hvis Datter Karen, f. 1721, død 1748, var gift med Pastor CHR. FR. LUDVIGSEN MILLING til Frue Kirke i Aalborg.
3. RASMUS NIELSEN OVERGAARD og Hustru MARGRETHE PEDERSDATTER BLOCH til Kvistrup og Ausumgaard. Tidl. Forvalter paa Herregaarden Overgaard i Udbyneder Sogn, Gerlev Herred, Randers Amt. Jfr. O. Nielsen: Hjerm-Ginding Herred.
4. ANNE CATHR. HANS DATTER MAYLUND (gift med JENS JØRGEN OVERGAARD til Tulsted i Torup Sogn, Høllum Herred, Aalborg Amt. Tidl. Helligkildegaard i Thy, Refs Herred). † 1768.

For Oplysninger om nævnte Personer vil jeg være taknemlig.

C. K. CHRISTENSEN.

3.

KOCH

Undertegnede vilde være meget taknemlig, om nogen af Tidsskriftets Læsere kunde give Oplysninger om LORENTZ BELINSKI KOCH. Han boede paa Urup Brohus og fik i 1735 en Datter døbt ANNA i Østbirk Kirke, i 1740 en Søn døbt KRISTEN. I 1742 blev hans Søn, JOHAN FRIDERIK, begravet paa Østbirk Kirkegaard.

ANNA NIELSEN.

4.

WEDELL

Hvilke Børn havde ELISABETH ANNA CHRISTIANE WEDELL, Datter af Grev Vilhelm Frederik Wedell til Wedellsborg (1640-1706)?

K. A. LARSEN.

RETTELSE

I min Artikel „En Oversigt over Slægter ved Navn Fyhn forekommende i Danmark og Norge“ i Personalhistorisk Tidsskrifts sidste Hæfte har der indsneget sig et Par Fejl:

Side 248: Raadstueskriver CHRISTIAN HELT og Hustru DOROTHEA FYHN havde i deres Ægteskab 3 Døtre og 1 Søn, læs: 4 Døtre og 1 Søn, – og

Raadstueskriver SØREN (ANDREASEN) LINDBERG, Søn af Hofkøkkeninspektør KRISTEN NIELSEN og Hustru MARGR. ELISABETH WEINMANN, læs: Søn af Amtsforvalter, senere Etatsraad og Borgmester ANDREAS JACOBSEN (LINDBERG) og Hustru ELSE SØRENSDATTER HELLEKANDE. Etatsraad Lindberg giftede sig 2. G. med MARGRETHE ELISABETH WEINMANN, der som Enke giftede sig med Generalbygmester, senere Etatsraad JOHAN CONRAD ERNST. Borgmester Andreas Jacobsen og Hofkøkkeninspektør Kristen Nielsen fik i Fællesskab Bevilling paa Teglbænderiet i Vedbæk.

HANS FYHN.

REGNSKAB FOR AARET 1944

	Kr. Ø.	Kr. Ø.
Saldo overført fra Regnskabsaaret 1943	1,812.25	
Tilskud fra den danske Stat	600.00	
” ” Julius Skrikes Stiftelse	200.00	
” ” Alfrød Good's personalhistoriske Fond	200.00	
Medlemkontingent	3,346.60	
Indvundne Remser	193.83	
Salg af ældre Aargange af Tidsskriftet og Publikationer	739.50	
	7,092.18	
		7,092.18
Honorar for Bidrag til 1.—4. Hefte		1,190.14
Trykning		4,004.87
Tryksager m. m.		257.83
Omkostninger ved Udsendelse af Tidsskriftet		248.02
Porto		81.73
Kontingent til Dansk Historisk Fællesforening		10.00
Diverse Omkostninger		51.15
Saldo overføres til næste Aar		1,248.44
	7,092.18	

Samfundet ejer 31. December 1944 foruden Kassebeholdningen Kr. 1,248.44, som indestaar i Københavns Handelsbank og Postgiro Konto.

Kr. 1,000.00 4 0/0 Jydske Landkreditforenings Obligation, testamentarisk Gave fra Hendes Majestæt Enkedronningen.

” 500.00 4 1/2 0/0 Vest- og sønderjyds Kreditforenings Obligation.

” 200.00 4 1/2 0/0 Fyens Kreditforenings Obligation.

” 2,500.00 4 0/0 Østfjernes Kreditforenings Obligation.

Kr. 4,200.00 er Firetusindtohundrede Kroner.

Desuden ejer Samfundet:

Kr. 400.00 4 0/0 Husjerer Kreditkasse Obligation.

” 300.00 4 1/2 0/0 ” ” ”

” 2,200.00 4 1/2 0/0 Kjøbenhavns Kreditforenings Obligation.

” 2,598.08 kontant.

Kr. 5,498.08 er Femtusindfrehundredenitotte Kroner 08 Øre,

indestaar i Overformyndertiet iflg. testamentarisk Gave fra Overretssagfører Paul Hennings Enke, Fru Lina Hennings, født Limpert. Kapitalen udleveres først ved en Rentynders Død.

(sign.) O. H. Clementsen.

Ovenstaaende Regnskab har vi gennemgaaet og sammenholdt med de os forelagte Bilags, og vi har intet fundet at erindre. Formuen har vi befundet at være tilstede. Obligationerne lyder paa Samfundets Navn.

(sign.) L. Bie.

(sign.) Stefan Hetsch.

Den 30. Januar 1945.

København den 27. Januar 1945.

Række 2.	Bind II (1887).		Hefte 2	26 Ekspl.	
	Hefte 1	47 Ekspl.	- 3	29	-
	- 2	56	-		
	- 3	50	-		
	- 4	52	-		
	Bind III (1888)				
	udsolgt.				
	Bind IV (1889)				
	Hefte 1	udsolgt.			
	- 2	-			
	- 3	2 Ekspl.			
	- 4	udsolgt.			
	Bind V (1890)				
	Hefte 1	2 Ekspl.			
	- 2	2			
	- 3	1			
	- 4	udsolgt.			
	Bind VI (1891)				
	Hefte 1	28 Ekspl.			
	- 2	28			
	- 3	26			
	- 4	25			
Række 3.	Bind I—VI (1892—97).				
	udsolgt.				
Række 4.	Bind I—IV (1898—1901).				
	udsolgt.				
	Bind V (1902)				
	Hefte 1—3	udsolgt.			
	Tillægshefte	9 Ekspl.			
	Bind VI (1903)	udsolgt.			
Række 5.	Bind I (1904)	udsolgt.			
	Bind II (1905)				
	Hefte 1	144 Ekspl.			
	- 2—3	udsolgt.			
	Bind III (1906)				
	Hefte 1	3 Ekspl.			
	- 2	15			
	- 3	22			
	Bind IV (1907)				
	Hefte 1	20 Ekspl.			
	- 2	5			
	- 3	15			
	Bind V (1908)				
	Hefte 1	5 Ekspl.			
	- 2	18			
	- 3	30			
	Bind VI (1909)				
	Hefte 1	udsolgt.			
Række 6.	Bind I (1910)				
	Hefte 1	7 Ekspl.			
	- 2	21			
	- 3	19			
	Bind II (1911)				
	Hefte 1	16 Ekspl.			
	- 2	udsolgt.			
	- 3	9			
	Bind III—VI (1912—15).				
	udsolgt.				
Række 7.	Bind I (1916).				
	Hefte 1	8 Ekspl.			
	- 2	udsolgt.			
	- 3	-			
	- 4	1 Ekspl.			
	Bind II—VI (1917—21).				
	udsolgt.				
Række 8.	Bind I (1922).	udsolgt.			
	Bind II (1923).				
	Hefte 1—2	udsolgt.			
	- 3	2 Ekspl.			
	- 4	udsolgt.			
	Bind III (1924)				
	Hefte 1-2	16 Ekspl.			
	- 3-4	10			
	Bind IV (1925).				
	Hefte 1	21 Ekspl.			
	- 2	26			
	- 3	29			
	- 4	29			
	Bind V (1926).				
	Hefte 1	16 Ekspl.			
	- 2	22			
	- 3	23			
	- 4	20			
	Bind VI (1927).				
	Hefte 1	42 Ekspl.			
	- 2	udsolgt.			
	- 3—4	7 Ekspl.			
Række 9.	Bind I (1928).				
	Hefte 1	31 Ekspl.			
	- 2	26			
	- 3	30			
	- 4	45			
	Bind II—III (1929—30).				
	udsolgt.				

Af de endnu paa Lager værende Aargange kan Medlemmer erhverve enkelte Aargange for 1931 for en Pris af 2 Kr. pr. Aargang; enkelte Hæfter sælges for 50 Øre pr. Stk. Ved Køb af et enkelt Sæt af de paa Lager værende Aargange leveres disse for en Pris af 15 Kr. — For Ikke-Medlemmer er Prisen hhv. 3 Kr. og 20 Kr. — Aargangene fra 1931 koster 15 Kr. pr. Aargang. Enkelte Hæfter sælges ikke. — Bestillinger indsendes til Samfundets Sekretær, Museumsinspektør *H. Hjorth-Nielsen*, Kochsvej 17, København V.

Indholdsfortegnelse til de første 50 Aargange er udsolgt.

Abonnement paa Personallhistorisk Tidsskrift kan kun erholdes, naar Medlemsrettigheder i Samfundet erhverves. Henvendelse herom sker direkte til Samfundets Sekretær, Museumsinspektør *H. Hjorth-Nielsen*, Kochsvej 17, København V. Foreninger og Biblioteker har Adgang til at blive Medlemmer af Samfundet.

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—V.

- I. Doktorer og Licentiater 1479—1788.
- II. Kirurger 1738—1785.
- III. Den danske Lægestand 1786—1838.
- IV. Den danske Lægestand.

Supplementsbind til 7. Udg. (Læger, der har taget Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden 1. Januar 1901). Udsolgt.

- V. Supplementsbind til I—V.

pr. Bind Kr. 2,—.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

Kr. 3,25.

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET

SLESVIG 1660—1864

Udsolgt.

INDHOLDSFORTEGNELSE

TIL PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

FØRSTE 50 BIND

Udsolgt.

samt

FORTEGNELSE OVER

LITTERÆRE ARBEJDER AF LOUIS BOBÉ

Udarbejdet af ØJVIND ANDREASEN, cand. mag.

Kr. 2,—.

Henvendelse sker til Samfundets Sekretær, Museumsinspektør H. Hjorth-Nielsen,
Kochsvej 17, København V.